

TURAN, Ali

1906). *Hayat ve Füyûzât*'la diğer Azerbaycan gazetelerinde yazdığı makaleler arasında özellikle "Türkler Kimdir ve Kimlerden İbarettir?" (*Hayat*, 1905, 8 tefrika) ve *Siyâset-i Fûrûset* (*İrşâd, Terakkî ve Hakikat* gazetelerinde tefrika edilmiştir, 1908) en tanınmış eserleri arasında yer alır. F. Schiller'den yaptığı manzum çeviri *Kefalet yahut Vefakâr Dostlar* adıyla basılmıştır (İstanbul 1923). 1926'da Bakü'de verdiği bir konferansın metni olan *Garbın İki Destanında Türk'ün içinde* (Bakü 1926) kendisinin Avrupalı şairlerden çevirdiği manzum kısımlar da bulunmaktadır. Uzun yıllar üzerinde çalıştığı Goethe'nin *Faust* adlı eserinin manzum tercümesinin bir kısmını bastırabilmiştir (İstanbul 1932). Adam Smith'in bir eserini *Servet-i Mîlel* adıyla Maarif Vekâleti adına çevirmiş, Latin harflerinin kabulü üzerine kitap basılamamıştır; el yazması nüshası kendi arşivindedir. Şiirlerini ve şiir çevirilerini bir defterde topladığı *Ebedî Güzellik* başlıklı eseri de arşivinde bulunmaktadır. Ali Bey'in *Hayatı* ve eserleri hakkında son zamanlarda Türkiye'de ve Azerbaycan'da lisans ve yüksek lisans tezleri yapılmış, fakat henüz hiçbirisi neşredilmemiştir. Kendi arşivine dayanan ayrıntılı bir araştırma Ali Haydar Bayat tarafından gerçekleştirilmiştir: *Hüseyinzâde Ali Bey* (2. bs., Ankara 1998). Azerbaycan'da Ofeliya Bayramlı, Ali Bey'in çeşitli eserlerini ve yazılarını derleyerek birkaç kitap halinde ayrı ayrı bastırdıktan sonra *Eli Bey Hüseyinzâde: Seçilmiş Eserleri* adıyla iki cilt olarak neşretmiştir (Bakü 2008). Hüseyinzâde Ali Bey'in arşivi kızı Feyzaver Alpars tarafından Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Arşivi'ne bağışlanmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Hüseyinzâde Ali, *Tercüme-i Hâl Varakası* (23 Ramazan 1329 / 4 Eylül 1327), Hüseyinzâde Ali Turan Arşivi, vr. 1-3; a.mlf., *Biyografik Muhtasar Mâlûmat* (Şubat 1935), Hüseyinzâde Ali Turan Arşivi, vr. 1-8 (şiirlerini topladığı defterin başında); Saide Santur, *Ali Hüseyinzâde (Ali Tu-*

ran) 1864-1940: Türk Düşünürü, Yazar, Hüseyinzâde Ali Turan Arşivi; Sadettin Nühzet Ergun, Türk Şairleri, İstanbul 1936, II, 475-482; Hilmi Ziya Ülken, *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, Konya 1966, s. 425-439; a.mlf., "Türkçülüğün ve Türk Sosyalizminin Babası Ali Turan", *Yeni İnsan*, VII/84, İstanbul 1969, s. 6-11, 21-28; VIII/85 (1970), s. 6-11, 21-25; İsmet Ergin, *Ali Bey Hüseyinzâde'nin Hayatı, Eserleri ile Füyûzat Dergisi ve Hayat Gazetesindeki Bir Kısım Makaleleri* (mezuniyet tezi, 1970), İÜ Ed. Fak.; İham Habibullayev, *Hüseyinzade Ali Bey (Turan) Hayatı ve Fikirleri* (yüksek lisans tezi, 2001), İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü; Azer Turan, *Eli Bey Hüseyinzade*, Moskva 2008; Yusuf Akçura, "Hüseyinzâde Ali Bey", *TY*, I. seri: VIII/81 (1331/1915), s. 2550-2556; II. seri: sy. 82 (1331), s. 2566-2570; III. seri: sy. 83 (1331), s. 2581-2585 (makalenin Latin harfli baskısı için bk. [haz. Sabahattin Çağın], *Kardaş Edebiyatlar*, sy. 23, Ankara 1992, s. 32-44); İnci Enginün, "Turan, Hüseyin Ali", *TDEA*, s. 384-385.

YAVUZ AKPINAR

TURAN, Dürrü

(1883-1961)

**Türk müzikisi bestekârı,
tambur icracısı.**

1883'te (bazı kayıtlarda 1885) İstanbul Fatih'te Atikalipaşa semtinde doğdu. Maliye Nezâreti Kuyûd Kalemi memurlarından Saffet Bey'in oğludur. Büyük dayısı Ahmed Dürrü Bey, Hamâmizâde İsmâil Dede Efendi'nin damadıdır. Mahalle mektebinde sesinin güzelliğiyle dikkati çekerek ilâhicibaşı oldu. Mercan İdâdîsi'ni ve 1905'te girdiği Dârülfünun Edebiyat Fakültesi'ni bitirdi. Dârülelhan'ın her iki döneminde de (1916, 1923) muallim kadrosunda yer aldı ve tambur hocalığı yaptı. 1926'da Dârülelhan'da Yusuf Ziya (Demircioğlu) başkanlığında, Ekrem Besim (Tektaş) ve Rauf Yektâ beylerden meydana gelen bir heyetle Adana, Gaziantep, Kayseri, Niğde, Sivas ve Urfa yörelerine yapılan folklor araştırmaları ve derleme gezilerinin birincisine katıldı. Ardından İstanbul Konservatuvarı ve İstanbul Belediye Konservatuvarı adını alan bu kuruluşta teşkil edilen Türk Müzikisi İcra Heyeti'nde tambur icracısı ve hayatının son yıllarına kadar Tasnif ve Tesbit Heyeti üyesi olarak görev yaptı. Bazı okullarda Türkçe dersleri de okutan Dürrü Turan 17 Haziran 1961 tarihinde vefat etti ve Zincirlikuyu Mezarlığı'nda defnedildi.

Tambur icracılığı ve bestekârlığıyla son dönem müzikşinasları arasında önemli bir yeri bulunan Dürrü Turan ilk müzik zevkini küçük yaşta dayısı Esad Efendi'nin evinde yapılan toplantılarda aldı. 1898'de Hacı Ârif Bey'in talebelerinden Mustafa Servet Efendi ile başladığı müzik çalışmaları

on sekiz yıl devam etti ve ondan 600 civarında eser meşketti. 1902'de Mercan İdâdîsi'ne devam ederken akrabalarından ressam ve müzikşinas Hikmet Bey ve Enderrûnî Ali Bey'den müzik dersleri aldı. Tanbûrî Aziz Mahmud Bey'in talebelerinden Kenan Bey'le başladığı tambur derslerine, ünlü deniz ressamı süvari yüzbaşısı Tahsin Bey ve onun tavsiyesiyle Tanbûrî Cemil Bey'le devam etti. Ayrıca Rauf Yektâ Bey ve Hâfız Ahmet İrsöy'dan yirmi beş yıl kadar eser meşketti. 1932-1950 yılları arasında ezanın Türkçe okunması esnasında Dürrü Turan'ın düğâh, hicaz, bayatî ve rast makamlarında bestelediği ezanların örnek alınıp okunduğu ve bu eserlerin notalarının Diyanet İşleri Başkanlığı arşivinde bulunduğu söylenir. Hâfızasındaki eserlerin zenginliğiyle tanınan Dürrü Turan'ın ilk bestesi bir piyeste koro halinde okunmak üzere yazılmış, "İlâhi, en büyük lutfun muhabbettir" mısraıyla başlayan rast şarkısıdır. Öztuna onun dört ezan, on saz semâisi ve yirmi sekiz şarkıdan oluşan eserlerinin listesini vermiştir (bk. bibl.).

BİBLİYOGRAFYA :

İbnülemin, *Hoş Sadâ*, s. 173-174; Rahmi Kalaycıoğlu, *Türk Musikisi Bestekârları Külliyyatı Sayı 15: Tanburi Dürrü Turan*, İstanbul 1962; Vural Sözer, *Müzik ve Müzikşenler Ansiklopedisi*, İstanbul 1964, s. 430; Mustafa Rona, *20. Yüzyıl Türk Musikisi*, İstanbul 1970, s. 286-290; Özalp, *Türk Musikisi Tarihi*, II, 180-181, 414; Öztuna, *BTMA*, II, 407-408.

NURİ ÖZCAN

TURAN, Osman

(1914-1978)

Türk tarihçisi, fikir ve siyaset adamı.

Osman Ferit Bayburt'un Aydıntepe (Çatıksu) köyünde doğdu. Ailesi, Trabzon'un fethinden sonra Van taraflarından bölgeye iskân edilen Kurdoğulları (halk arasında Koronoğulları-Kuranoğulları) aşiretine mensuptur. Babası Hasan Ağa, I. Dünya Savaşı'nda şehid düştü. Ailesi Çaykara ilçesine bağlı Soğanlı köyüne yerleşti. Osman Turan ilkokulu Çaykara'da, ortaokulu Bayburt'ta, liseyi Trabzon ve Ankara'da okudu (1935). Yüksek öğrenimini Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Ortaçağ Tarihi Kürsüsü'nde tamamladı (1940). Bu arada çalışkanlığı ve Türk tarihine ilgisi dolayısıyla M. Fuad Köprülü'nün dikkatini çekti ve aynı kürsüye burslu doktora öğrencisi seçildi. Köprülü'nün danışmanlığında iki yılda hazırladığı *On İki Hayvanlı Türk Takvimi* adlı çalışmasıyla doktor unvanını aldı (1941).

Dürrü Turan